

ВИТОКИ РИБАЛЬСЬКОЇ МЕТАФОРИ

Роман Міняйло

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання Харківської гуманітарно-педагогічної академії
(Харків, Україна)

e-mail: roman298@gmail.com
orcid.org/0000-0001-9392-594X

У статті досліджено рибальські метафори, що сягають праслов'янської доби. Базою для метафоризації були назви живота *červo, *kъlbuxъ, назва кормового весла *kъrta, також назви *duxъ (лізе як риба до продухи), *ševarъ (шуварова сестра), *obvolkъ (оболоком риби ходять), дієслівна назва *stati (став як окунь проти води) тощо. Досліджені найменування є постійно відтворюваними етноуніверсаліями, складниками традиційного народно-поетичного осмислення явищ природи.

Ключові слова: праслов'янські рибальські реконструкції, ономазіологічна природа, семантичний розвиток, метафоризація, етносвідомість.

Minyailo Roman. The origins of the fishing metaphor

Restoring of elements of the Proto-Slavic phraseology by scientists is a relevant task of modern linguistics. In search of the origins of Ukrainian metaphorical fishing names, we rely on pre-Slavic words inherited from the Indo-European law.

An enormous emotional and expressive potential is the Proto-Slavic names of the abdomen: *kъrta (the oar of the ship in our ancestors' times conceptually faced with the magic of feeding, catching of dangerous water elements, and stuffed fish snot was very similar to the fed stomach); чéрево 'part of a fishing tackle' < *červo, ковбуша 'a fishing tackle' < *kъlbuxъ 'a trunk', черевáнь, череву́га/ череву́ха 'a fish Rhodeus amarus' < *červo, ко́вбен/ ко́вбель 'a fish Cyprinus gobio' < *kъlbъl 'the same thing'. These names are characterized by onomasiological differences: for the names of guns this is the hollow of the abdomen, for the names of fish this is its bulge.

The Slavonic archetype *duxъ generates the name *priduha* – a specially prepared for fishing hole, cf. in the Middle Polissian dialects: going like a fish to *priduha* 'sluggish'.

The old Ukrainian verb *стату* (<*stati) has been fixed in the metaphorical sense of 'resistance' by G. Ilkevich in a stable comparison *ставится, як окунь протѣ водѣ*. Rootedness in the figuratively-metaphorical world of the Ukrainians in the image of perch, which stubbornly resists the flow, convincingly confirms the dialectal phraseology and works of writers.

In cognitive and linguistic-cultural aspects, we characterize the constantly reproducible links of phraseologisms with the structure of the ethno-consciousness, for example: *оболоком риби ходьит* 'community, the cloud', the ancient Ukrainian *оболокъ* 'cloud' < *obvolkъ; *шуварова сестра* 'fish' < *ševarъ – Proto-Slavonic word, possibly of onomatopoeic origin, cf. also: «Очеретом-рогозою шарить, / Сімсот сорочок на собі носить = fish». Ethnocultural symbiosis of water and herbal space images has long been one of the characteristic features of metaphorical development of the world of the Ukrainians.

Consequently, appearing of metaphorical fishing nominations is connected with the traditional folk-poetic conception of the phenomena of nature. The basis for metaphorical transference is the names of the Balto-Slavic and Slavonic times.

Key words: pre-Slavic fishery reconstruction, onomasiological nature, semantic development, metaphor, ethno consciousness.

Зарубіжні і вітчизняні вчені досягли значних успіхів у реконструкції праслов'янської мови. Та смислова природа праслов'янської лексики і далі залишається предметом зацікавлення мовознавців. Привертають увагу дослідження «Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції)» В. Шульгача (1998), «Слов'янська лексика в історико-етимологічному висвітленні (гніздовий підхід)» Т. Черниш (2003), «Слов'янські мовні релікти в топонімії Балкан» О. Іліаді (2008), «Історія і типологія праслов'янських девербативів» І. Нечитайло (2011) тощо. Важливим є й відновлення науковцями елементів праслов'янської фразеології, подальша реконструкція якої залишається актуальним завданням сучасної лінгвістики.

Фразеологізми – мовні знаки вторинної номінації, семантично пов'язані стійкі сполучення слів. Тому в пошуку витоків українських метафоричних рибальських найменувань спираємося на висновки авторитетних мовознавців про основне ядро лексичної системи української мови, яке складають успадковані з індоєвропейської прамови праслов'янські слова, збережені без особливих змін або з деякими модифікаціями, та слова, що виникли на базі праіндоєвропейських коренів унаслідок словотворчої праці слов'ян [Історія 1983, с. 15].

О. Іліаді справедливо зазначає, що «будь-яке дослідження в галузі мовної реконструкції залежить від кількості матеріалу, тому введення в обіг нових фактів часто доповнює, збагачує фактами картину мовної ситуації, яку раніше лише окреслювали, або вносить суттєві корективи в усталені погляди на різні проблеми» [Іліаді 2011, с. 66]. З розширенням нового емпіричного матеріалу і його опрацюванням, переконана Т. Черниш, збільшений словник праслов'янської мови постане «перед очима дослідників як повнокровне і самодостатнє утворення, організоване на кшталт живої природної мови». Дослідниця передбачає, що «в межах такої натуральної мови, зокрема на її лексико-семантичному й лексико-дериваційному рівнях мали відбуватися зміни й перетворення, подібні до історично засвідчених процесів у сучасних мовах» (тут і далі розрядка в цитуваннях наша –

Р. М.) [Черниш 2008, с. 50]. Солідаризуємося з Т. Черниш у тому, що праслов'янська лексика була повноцінна в емоційно-експресивному плані, мала розвинену синонімію, антонімію, полісемію, надто за рахунок образних, метафоричних і метонімічних лексико-семантичних варіантів [Там само, с. 51].

Таку емоційно-експресивну смислову природу метафоричного перенесення спостерігаємо в праслов'янській реконструкції **kьrta* (біл. діал. *карма́* 'задня частина риболовецького приладу', рос. діал. *корна́* 'мішок, мотня риболовецького знаряддя'). Етимологи припускають метафоризацію значення на тій основі, що занурювання у воду кормового (найважливішого!) корабельного весла в наших предків понятійно стикалося з магією годування, задобрювання небезпечної водної стихії. Тому з мотиваційного зв'язку 'корма човна' – 'мішок, мотня риболовецького знаряддя' – 'живіт, утроба' впливає те, що набита рибою мотня дуже схожа з уговою утробою (ЕССЯ XIII, с. 221–222).

Неабиякий емоційно-експресивний потенціал для метафоричного перенесення мають і самі праслов'янські назви живота. Так, слово *черево* 'частина рибальського знаряддя' сягає «типового продукту слов'янського словотворення» **červo* 'живіт, черево' (ЕССЯ IV, с. 82–83), а діалектизм *ковбуша* 'знаряддя для рибалення' (Полтавщина) – праслов'янського архетипу **kьlbuxь* (пор. з пол. *telbuch* 'черево') (ЕССЯ XIII, с. 182). Прадавню метафоризацію назв живота бачимо в похідниках-іхтіонімах *черевань*, *черевуга/черевуха* 'риба гірчак' < псл. **červo* 'черево' (ЕСУМ VI, с. 300), *кóвбен/кóвбель* 'риба піскар' < псл. вторинного **kьlbь/*kьlbь* 'тс.' (ЕССЯ XIII, с. 182). Зауважимо також, що у праслов'янського архетипу **červo* етимологи виявили особливу (технічну) ономасіологічну природу, що відрізняє його від архетипу **br'uxo* (ЕССЯ IV, с. 82–83). Помітно, що ономасіологічні відмінності характерні й для метафоричних рибальських номінацій, у яких основою для перенесення стали різні ознаки тієї самої реалії: для назв знарядь – порожнистість черева, для назв риб – його опуклість.

Такий мотиваційний зв'язок простежуємо в іншій назві гірчака *пукáс*. Балто-слов'янську прадавність назви цієї дрібної риби, у якої тріскається черевце під час видавлювання нутрощів, засвідчує поширеність слова на східнослов'янських теренах і в Польщі (яка має вихід до Балтійського моря): укр. *пукáс* 'гірчак *Rhodeus sericeus*', рос. *пукáс* 'тс.', біл. *пукас* 'тс.', пол. *rikas* 'тс.' (ЕСУМ IV, с. 629). Зв'язок іхтіоніма зі словом *пукати* 'тріскатися' підтверджує стійкий вислів у східностеповій говірці села Красне Сорокинського р-ну Луганської обл. *бубирів пукать* [буби^{cl}р'іў 'пукат'^ц] 'чистити рибу, сильно стискаючи її в руці' (Картотека автора).

У видатній праці «Лексіконъ славенорѡсскій и имень Тлькованіе» Памви Беринди натрапляємо на слово **бодѣцъ**, витлумачене укладачем як 'остень, чим воли поганяють' (ЛС, с. 187). І. Нечитайло, виділяючи в південнослов'янському ареалі семантичний розвиток міжмовних праслов'янських діалектизмів, мотивованих дієслівними основами впливу й стану, наводить приклад праслов'янського девербатива **bodarь* (< **bosti*, **bodŏ*), якому в частині кашубсько-словінських діалектів відповідає назва *bodarze* 'вила, які застосовують під час рибалення', а в частині сербських і хорватських діалектів – *bóddār* 'сітка, засіб ловити рибу' поруч із лексико-семантичним варіантом 'рогата худоба (самець), що б'ється', унаслідок чого внутрішня форма слова на позначення сітки постає як образ дірявого (проколотого) полотна [Нечитайло 2011, с. 16, с. 222].

Праслов'янського архетипу *duxь* (< **dous-*), пов'язаного чергуванням голосних з **dъxъ*, **dъxnŏti* (< **dŭs-*), *duxati* (< **dŭs-*) (ЕСУМ II, с. 149), сягає назва *придуха*. У прип'ятських поліщуків *придуха* – спеціально підготовлена ополонка, до якої вставляли пастку-решето з «рукавом» («мару»). Щоб подихати, риба лізла до такої ополонки й потрапляла в пастку [Із звіту 2001, с. 463]. Пор.: *духá* 'ополонка; продуховина, прорубана в льоду річки, ставка тощо' (щоб ловити рибу) (Лисенко, с. 71), *на духі ловіти рíбу* 'ловити рибу, роблячи ополонку в кризі' (Кримський, с. 443), *дух* 'ширша частина *кошиці* – рибальської лозової снасті у формі лійки' (Аркушин I, с. 148). Цей стародавній

спосіб рибалення відображає діалектна фразеологія. Так, дослідниця середньополіських народних порівнянь Г. Доброльожа зафіксувала вислів, що відбиває цю реалію рибальського промислу, але вже зі зрушенням у семантиці: *лізе як риба до продухи* ‘чванливий’ (Доброльожа, с. 70).

У лексиці давньоукраїнської мови чітко окреслену семантичну групу утворюють успадковані з праслов’янської мови дієслова на позначення положення предмета, серед яких дієслово *стати* < *stati ‘стати; зупинитися, з’явитися перед кимось; *протистояти*’. У рибальській фразеології метафоричне значення ‘протистояти’ бачимо в зафіксованому українським фольклористом та етнографом Г. Ількевичем стійкому порівнянні *ставитися, як окунь протѣ водѣ* (Ількевич, с. 88), що його І. Франко витлумачив як ‘ставить острый опір’ (ГРНП III, с. 167).

Загалом в українській діалектній фразеології ознаки *рішучість* і *впертість* яскраво проявляються в образі *окуня*. Сему ‘рішучість’ виділяємо в значеннях східнословобожанського стійкого вислову (*стати*) *як окунь проти води* ‘настійно, вперто, рішуче (про вчинки людини)’ (УУ, с. 231) і західноволинського *окунем ставате* ‘рішуче заперечувати щось, протестувати’ (Корзонюк, с. 175). Своєю чергою, еволюціонувавши до статусу архісеми, потенційна сема ‘впертість’ розвинула в семантичній структурі фразеологізму амбівалентні ознаки: ср.поліс. *став як окунь проти води* ‘упертість’ (Доброльожа, с. 50) і волин. *як окунь проті воді* ‘упиратися’ (до того ж конотованого відтінком зневажливості) (Кірілкова, с. 112).

Сучасні діалектні записи серед різних структурних перетворень цього фразеологізму дають змогу побачити найважливіше – зникнення давнього ядерного дієслівного складника *стати* й перенесення основного семантичного навантаження на іменниковий складник *окунь*. Таку трансформацію спостерігаємо на прикладі стійкого вислову з теренів Центральної Слобожанщини *як окунь проти річки* ‘сміливо’, внутрішню форму якого рибалки с. Безруки Дергачівського р-ну Харківської обл. (на річці

Лопань) пояснюють тим, що окуню треба нереститися вище за течією, і тому він пливе проти неї (Картотека автора).

Закоріненість в образно-метафоричний світ українців образу окуня, що вперто протистоїть течії, переконливо засвідчують твори письменників. У химерному романі Є. Гуцала «Позичений чоловік», у якому неповторність і в той же час органічність мови головного героя Хоми Прищепи значною мірою утворюють фразеологізми, аналізоване стійке порівняння зі значенням ‘вперто протистояти’ заграло новим семантичним відтінком – ‘протистояти, активно сперечаючись’: «– Що ж ти, Мартохо, – зі сльозами дорікаю, – стала, як окунь проти води? Я тобі печене, а ти мені – смажене! Я тобі про цибулю, а ти мені про часник! Гайда на корабель, Мартохо, поки ще є хоч найменша змога» (Гуцало, с. 174). М. Дочинець у романі «Лис. Віднайдення загублених слідів», описуючи історію життя колишньої акушерки Єлизавети Петрівни, яка спромоглася нетривіально протистояти викликам долі, також використав цю стійку словосполуку зі значенням ‘діяти всупереч встановлених правил’: «А вона вже з другою ходкою [сухих каштанів як палива для старої чеської грубки, «власної програми енергозбереження» – Р. М.]. Ліза вона і є Ліза. Завжди щось вигадає. Вічно, як окунь, проти води...» (Дочинець, с. 59).

На сучасному етапі серед різних аспектів вивчення української фразеології мовознавці надають перевагу когнітивному та лінгвокультурологічному, завдяки яким можна характеризувати постійно відтворювані зв'язки фразеологізмів зі структурою етносвідомості, смислотворчими механізмами якої є не лише мислення, а й відчуття, почуття, образи, інтуїція [Сучасна 2010, с. 132]. Саме за таких підходів можна якнайглибше зануритись в етимологію фразеологічних одиниць, сягнути стародавнього язичницького світогляду автохтонців України, який ґрунтувався «на визнанні універсальної гармонії природи та суспільства» [Чмихов 2001, с. 391]. Специфіку ж рибальської фразеології якраз і визначає те, що її становлення з первнів нерозривно пов'язане з образно-чуттєвим сприйманням явищ природи, головним чином стану атмосфери: хмарності, дощу, вітру тощо.

Так, у говірках української мови серед стійких словосполук на позначення зграйного руху риб виділяється занотований І. Франком у Нагуєвичах вислів *оболоком риби ходьит* ‘громадою, хмарою’ (ГРНП II, с. 464). Складником цього образного вислову є поширене в давньоукраїнській мові слово *оболокъ* ‘хмара’, своєю чергою успадковане з праслов’янського **obvolkь* [Історія 1983, с. 96–97]. На сучасному етапі слово *оболок* кваліфікують як «застаріле поетичне» (СУМ V, с. 549). Саме стародавність образно-символічного сприймання хмарного неба сформувало в українській мові та її діалектах численні полісемантичні фразеологізми, у яких метафоризовано значення цього атмосферного явища: наприклад, *хма́ра хма́рою* ‘дуже багато, надзвичайно велика кількість’ (у творі Г. Квітки-Основ’яненка), ‘дуже сумний, похмурий, невеселий’ (у творі Марка Вовчка).

В. Німчук глибоко проаналізував внутрішню форму перифраза зі збірки М. Номиса (Симонова) *шуварова сестра* (пор. у складі загадки «Шуварова сестра шуваром ишла = *риба*» з локалізацією «Галиція»). Зафіксовану в пам’ятці XVIII ст. назву рослини *шувáр*, що росте на вологих і болотистих місцях, мовознавець пов’язав зі старішою, закономірною українською діалектною формою *шовар*, яка виникла ще в ранній давньоукраїнський період унаслідок переходу *e* в *o* після м’яких приголосних перед твердими, а перехід ненаголошеного *o* в *y* відбувся пізніше. Учений припустив, що від українських пастухів-«волохів» назва перекочувала до словацької мови, де *šivar*, *šivarina* ‘різновид шурхотливої трави, осока’. Загалом же дослідник дійшов висновку, що **ševarь* – праслов’янське слово, можливо, звуконаслідувального походження [Німчук 2003, с. 24–26]. У діалектному континуумі слово охоплює Галичину й Волинь: *шувáр* ‘осока (*Carex*)’ (ПГ, с. 230), *шавáр* ‘зарослі водяних рослин в озері’, ‘широколиста осока (*Carex* L.)’ (Корзонюк, с. 258; Аркушин II, с. 258). Реконструювавши серію ботанічних назв, етимологи пересвідчилися в тому, що праслов’янська мова мала свій власний суфікс збірності **-arь*, а через етимологічні словники польської, білоруської та української мов як складник германо-балто-слов’янської ізоглоси проходить форма *wiszar*, *вішар*, *вишар* від

wisz ‘очереття’, *wiш* ‘торішня трава’ та *wиш* ‘тс.’ [Індоєвропейська 2013, с. 210, с. 214].

Таку саме мотивувальну основу (*образ риби в шурхотливій прибережній траві*) має українська загадка «Очеретом-рогозою шарить, / Сімсот сорочок на собі носить = *риба*». С. Єрмоленко розглядає загадки як мовно-естетичні знаки української культури, які вибудовують свій світ навколишньої природи, і наголошує на тому, що характерні для загадок принципи метафоричних номінацій визначають саме екстралінгвальні чинники [Єрмоленко 2009, с. 31]. «Ікру плітка відкладає звичайно на торішню болотно-лучну рослинність (осоку, комиш, рогіз, сусак, рдести тощо), на коріння очерету, осоки, півників, верби, вільхи, комишу, латаття, глечиків, на опале листя, старе гілля, кору, а також на кореневища та коріння відірваних від дна і піднятих на поверхню так званих плавів з рогозу, комишу, м’яти, череди, кропиви тощо, на цьогорічні, переважно злакові й осокові трави, м’яку водну рослинність – нитчатку, кушир, уруть, ряску, залиті кущі молодої верби й інших рослин...» [Фауна 1981, с. 59–60].

Етнокультурний симбіоз образів водного і трав’яного просторів здавна є однією з характерних особливостей метафоричного освоєння світу українцями. Природне порівняння степової трави з хвилястим морем передав Д. Яворницький в «Історії запорозьких козаків» (хоч і з наданням переваги водному як більш властивому козакам): «Козаку, природному воину, искони вѣковъ сподручнѣ было бороздить веслами высокія волны рѣкъ и морей, чѣмъ рѣзать косою густою траву луговъ...» [Эварницкій 1892, с. 465].

Цей природний образ в українській картині світу сприяв подальшому семантичному розвитку значення ‘риба, яка розкошує на вологих луках’, що метафоризувалося в іншій відомій українській загадці:

Гуля шука в жнива в полі,
На широкому роздоллі;
А де вона повернеться –
Усе пада, усе гнеться = *коса*.

Вибір основи для перенесення (*щука в жнива в полі*) розкривається завдяки народному календареві: «Ловіння щук буває в жнива і коло другою Пречистої. В ту пору найліпше їх ловити, бо вони плавають тоді коло берега» [Крушельницький 1922, с. 82]; пор. також у поліських говірках: *Щука йак у нѣрест, то ви'хóд'т' на траву́ і качáйец'а, ви'хóдит' на одм'ѐл'* (Лисенко, с. 58).

Д. Разаускас, проаналізувавши міфологічний складник слов'янської іхтіологічної термінології, навів приклади прямого ототожнення леза коси зі щукою та вугрем в литовській традиції: *Juoda lydeka nérė, žalią girią pakėlė* «Чорна щука пірнула, зелений ліс підняла», *Plieno ungurys kai mauna, visą girią pargriauna* «Сталевий вугор як пройде, увесь ліс зігне». Виділяє дослідник у цьому контексті й такі слов'янські назви риб, як рос. *косáрь* 'чехонь' (букв. 'широкий скісний ніж, який часто робили з уламка коси), болг. *костур* 'вид риби' (букв. 'скісний ніж'), серб. *косац, косач, косир, косијер* 'чехонь' (букв. 'великий садовий ніж') [Разаускас 2009, с. 326-327].

Г. Галаш пов'язує українські загадки зі стародавніми ритуалами перевірки знання члена колективу, що дозволяє заглибитись у давнє фольклорне світобачення, з'ясувати головні семантичні аспекти, які в когнітивному вимірі має концепт РИБА в народній свідомості українців [Галаш 2013, с. 22]. Так, міцну закоріненість «косарсько-рибальського» образу в українській мовній картині світу ілюструють численні ремінісценції, зокрема «Пливе щука з Кременчука, / Куди гляне – трава в'яне». Більший етнокультурний контекст «*щуки з Кременчука*» бачимо в народних піснях. 1846 року в Кам'янці-Подільському П. Чуйкевич записав в альбомі Т. Шевченка:

Пливе щука з Кременчука, тече собі стиха,
Хто не знає закохання, той не знає лиха;
Пливе щука з Кременчука, луска на ней сяє,
Хто не знає закохання, той щастя не знає;
Пливе щука з Кременчука, підстрелена з лука,
А все ж мені, серце моє, з тобою розлука (Енциклопедія).

В українській культурі фольклорно-пісенний образ щуки у воді традиційно актуалізує семантику нерозділеного кохання або важкої долі. Остап Вишня (П. Губенко) в усмішці «Щука» майстерно влітає стародавню пісню в тканину твору, передаючи суперечку херсонських рибалок:

– Ти пісню знаєш? – сердито запитав дід Круча.

– Яку пісню?

– Що отаман Іван Сірко співав!

– А мало хіба Іван Сірко пісень співав?

– Та я про щуку питаю. Пісню про щуку? Оту:

Та щука-риба в морі

Гуляє по волі...

А мені молодому

Нема щастя-долі (Вишня, с. 258).

Отже, постання метафоричних рибальських номінацій, що сягають балто-слов'янської і праслов'янської доби, пов'язане з емоційно-експресивним осмисленням різних ознак тієї самої реальності або явища довкілля, а також традиційним народно-поетичним осмисленням явищ природи, унаслідок чого утворився комплекс пов'язаних з рибальством етнокультурних універсалій: водна стихія, хмарне небо, шурхотлива прибережна трава тощо.

Скорочення

біл. – білоруське

болг. – болгарське

волин. – волинське

діал. – діалектне

пол. – польське

рос. – російське

серб. – сербське

ср.поліс. – середньополіське

ЛІТЕРАТУРА

Галаш 2013 – Галаш Г. (2013) Еволюція концепту *РИБА* в українській мові від фольклорних текстів до «Фізіолога» [У:] *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. Київ, Вип. 23. с. 20–28.

Эварницкій 1892 – Эварницкій, Д. И. *Исторія запорожскихъ козаковъ*. Томъ первый. Съ 22 рисунками. С.-Петербургъ, 1892.

Єрмоленко 2009 – Єрмоленко, С. Я. (2009). *Мовно-естетичні знаки української культури* : монографія / відп. ред. Г. П. Півторак. Київ, 352 с.

Із звіту 2001 – Із звіту етнографічної експедиції 1934 року. Передмова – Ніна Заглада (2001). [У:] *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. ССХLII (Праці Секції етнографії і фольклористики). Львів, с. 443-498.

Іліаді 2011 – Іліаді, О. І. (2011). Архаїчна лексика українських діалектів Закарпаття й реконструкція праслов'янського словника. [У:] *Мовознавство*. № 1. с. 66–78.

Індоєвропейська 2013 – *Індоєвропейська спадщина в лексиці слов'янських, балтійських, германських і романських мов: семантичні та словотвірні зв'язки і процеси* (2013). В. П. Пономаренко (відп. ред.). Київ, 604 с.

Історія 1983 – *Історія української мови: лексика і фразеологія* (1983). В. М. Русанівський (відп. ред.). Київ, 743 с.

Крушельницький 1922 – Крушельницький, А. (1922). *Третя читанка для третього року науки в Єдиній школі; для третьої класи молодшої основної школи; для третьої класи народної школи*. Київ – Відень – Львів, 199 с.

Нечитайло 2011 – Нечитайло, І. М. (2011) *Історія і типологія праслов'янських девербативів* : монографія. Київ, 356 с.

Німчук 2003 – Німчук, В. (2003). Проблема карпатськоукраїнсько-південнослов'янських лексичних паралелей і збігів. [У:] *Українська мова*. № 3-4. с. 18–31.

Разаускас 2009 – Разаускас, Д. (2009) Мифологическая составляющая славянской ихтиологической терминологии [В:] *Studia Mythologica Slavica*. Ljubljana. № XII. С. 321-336.

Сучасна 2010 – *Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика* : підручник (2010). А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та ін. Київ, 270 с.

Фауна 1981 – *Фауна України* (1981). В 40 тт. Т. 8: Риби. Вип. 2 (коропові). Ч. 1. Мовчан, Ю. В. і Смірнов, А. І. Київ, 428 с.

Черниш 2008 – Черниш, Т. (2008). Слов'янська лексика: витоки й еволюція [У:] *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, Вип. 19. с. 50–51.

Чмихов 2001 – Чмихов, М. (2001). *Від яйця-райця до ідеї Спасителя* : монографія. Київ, 432 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ

Аркушин – Аркушин Г. Л. *Словник західнополіських говірок* (2000). У 2 тт., Луцьк. Т. 1, XXIV + 354 с. Т. 2., 458 с.

Вишня – Вишня Остап (Губенко П. М.) (2001). *Усмішки*. Київ, 350 с.

ГРНП II – *Галицько-руські народні приповідки*. У 3 тт. (1908). Зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко. Т. II, вип. 2: Кравець – Пять. [У:] *Етнографічний збірник*. Львів, Т. XXIV, с. 301–612.

ГРНП III – *Галицько-руські народні приповідки*. У 3 тт. (1909). Зібрав, упорядкував і пояснив др. Іван Франко. Т. III, вип. 1: Рабунок – Час. [У:] *Етнографічний збірник*. Львів, Т. XXIV, с. 301–612.

Гуцало – Гуцало Є. П. (1982). *Позичений чоловік. Приватне життя феномена*: роман-диалогія. Київ, 711 с.

Доброльожа – Доброльожа, Г. (2003). *Красне слово – як золотий ключ: Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій*. Житомир, 160 с.

Дочинець 2013 – Дочинець, М. (2013). *Лис. Віднайдення загублених слідів* : роман. Мукачєво, 288 с.

Енциклопедія – *Енциклопедія життя і творчості Тараса Шевченка*. Джерело доступу: <https://www.t-shevchenko.name/uk/Folklore/28PlyveSchukaZKremenchuka.html>

ЭССЯ IV – *Этимологический словарь славянских языков (праславянский лексический фонд)*. Вып. 1–39 (1977). Под ред. О. Н. Трубачёва. Москва, Вып. 4, 235 с.

ЭССЯ XIII – *Этимологический словарь славянских языков (праславянский лексический фонд)*. Вып. 1–39 (1987). Под ред. О. Н. Трубачёва. Москва, Вып. 13, 285 с.

ЕСУМ II – *Етимологічний словник української мови*. У 7 тт. (1985). О.С. Мельничук (гол. ред.). Київ, Т. 2, 571 с.

ЕСУМ IV – *Етимологічний словник української мови*. У 7 тт. (2003). О.С. Мельничук (гол. ред.). Київ, Т. 4, 656 с.

ЕСУМ VI – *Етимологічний словник української мови*. У 7 тт. (2012). О.С. Мельничук (гол. ред.). Київ, Т. 6, 568 с.

Илькевич – *Галицкіи приповѣдки и загадки* (1841). Збрании Григорим Илькевичом. У Вѣдни, 124 с.

Кірілкова – Кірілкова, Н. В. (2013). *Словник волинської фразеології*. Острог-Рівне, 192 с.

Корзонюк – Корзонюк, М.М. (1987). Матеріали до словника західноволинських говірок. [У:] *Українська діалектна лексика* : зб. наук. праць; редкол.: І.Г. Матвіяс та ін. Київ, с. 62–267.

Кримський – *Російсько-український словник*. У 3 тт. (1932). А. Е. Кримський (гол. ред.). Київ, Т. 2, вип. 2, с. 393–724.

Лисенко – Лисенко, П. С. (1974). *Словник поліських говорів*. Київ, 260 с.

ЛС – *Лексикон словенороський Памви Беринди* (1961). Підготовка тексту і вступна стаття В. В. Німчука (Надруковано з видання 1627 р. фотомеханічним способом). Київ, 271 с. Джерело доступу: <http://litopys.org.ua/berlex/be.htm>

ПГ – Піпаш, Ю.О., Галас, Б.К. (2005). *Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області)*. Ужгород, 2005. 266 с.

СУМ – *Словник української мови*. В 11 т. (1974). Редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ, Т. 5, 840 с.

УУ – Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. (2005) *Фразеологічний словник східнослов'янських і степових говірок Донбасу*. 5-е вид., перероб. і доп. Луганськ, 2005. 348 с.